

God raak je maar moeilijk

Er zijn meer keuzes dan die tussen het traditionele geloof en nihilisme

Loopt de Europese geschiedenis in een rechte lijn van een rationeel Godsgeloof naar seculariteit? Gerko Tempelman verbindt zijn eigen verlies van het geloof waarin hij is opgegroeid met de Europese geschiedenis van de laatste eeuw. Tempelman heeft echter de nieuwe aandacht voor navolging en discipelschap gemist.

tekst Wim Dekker, beeld Samuel Wölfli

'God raak je moeilijk helemaal kwijt'. Dat moet wel de conclusie zijn wanneer je *Ongeneeslijk religieus*, het boek van Gerko Tempelman hebt gelezen. Wie is Gerko Tempelman? Op de achterkant van het hip uitgegeven boek staat het volgende: 'Gerko Tempelman is filosoof en theoloog. Hij is oprichter van de Nederlandse *Death Cafés* en experimenteerde met een kerk voor atheïsten en dominees achter de ramen op de wallen. Gerko geeft lezingen over filosofie, islam, christendom en ideeëngeschiedenis.' In het boek zelf is te lezen dat hij zijn wortels heeft in de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt. Terugkijkend op zijn verleden schrijft hij dan: 'Mijn geloof van vroeger was een bouwwerk. Een construct. Het klinkt ongelofelijk, maar ik dacht op alle vragen een antwoord te hebben. Mijn geloof zat volstrekt logisch in elkaar. Ik kon alles uitleggen, van het probleem van het kwaad tot aan hoe het zat met de hemel en de hel. Maar toen de handrem eraf ging

Al vanaf de Renaissance
is in de westerse cultuur
een beweging in gang gezet,
waarin de mens zelf
uitgangspunt werd
bij alle denken en spreken
over de wereld,
ook over God

was niets meer duidelijk. Langzaam maar zeker ging God dood.' (p.147).

Met de God die doodging, bedoelt hij dan de God, die de laatste garant is van een redelijke en zedelijke wereldorde, de sluitsteen van de christelijke levens- en wereldbeschouwing, die schoon en kloppend is.

Nietzsche

Zo bezien lijkt het boek het zoveelste geschrift van iemand die vertelt hoe hij zijn geloof is kwijtgeraakt en welke bevrijding of ook verwarring dit gaf. Tempelman ziet echter een parallelie tussen zijn persoonlijke levensgang en die van de West-Europese cultuur vanaf Nietzsche (1844-1900).

Nietzsche was de profeet van de dood van God. In het bekende verhaal van de dwaze mens, die op

klaarlichte dag met een lantaarn op zoek is naar God, zijn de omstanders er nog niet aan toe om te begrijpen wat er gebeurd is. Maar in de eeuw daarna is de ervaring van de dwaze man de ervaring van zeer velen geworden: de traditionele God van het christendom, de garant van de wereldorde, is dood.

Er is geen wereldorde, er is geen laatste doel en zin van de dingen. De traditionele religie sloeg om in nihilisme.

Biografie en cultuur

Het zijn bepaald geen nieuwe dingen, waarover Tempelman schrijft. Het nieuwe is dat hij de grote geschiedenis van de twintigste eeuw verbindt met zijn eigen biografie en dat hij dat op een zeer aansprekende manier doet. Het is heel knap hoe hij zo inzichtelijk voor iedereen kan beschrijven waar het hier om gaat.

Tegelijk kleurt zijn biografie dan natuurlijk ook de analyse van het grotere culturele gebeuren. De suggestie wordt daardoor teveel gewekt, dat de grote afval van het geloof met name is veroorzaakt doordat het theologische systeem van de kerk niet bestand bleek tegen de ingrijpende nieuwe wereldervaringen.

Als dat echter zo zou zijn, dan zouden christenen, die in heel andere, veel minder rationele tradities werden opgevoed, minder afvallig zijn geworden. Maar dat is nauwelijks het geval.

Dat theologische bolwerken geen stand hielden is duidelijk. Het probleem zit echter veel dieper. Al vanaf de Renaissance is in de westerse cultuur een beweging in gang gezet, waarin de mens zelf uitgangspunt werd bij alle denken en spreken over de wereld, ook over God. Niet: 'Ik antwoord, dus ben ik', maar 'Ik denk, dus ben ik'. Hierdoor ging de westerse mens anders tegen de wereld en ook tegen het lijden in de wereld aankijken dan voorheen.

Tempelman ziet de aardbeving van Lissabon in 1755 als het grote keerpunt in het denken van mensen over God en het waarom van het lijden. Ik geloof dat niet. Mensen dachten al langere tijd anders over God en zichzelf en daarom riepen ze God nu op een nieuwe manier ter verantwoording.

Liberaal en orthodox

Tempelman heeft wel gelijk, dat zo ongeveer vanaf die tijd, het tijdperk van de Verlichting, het geding om God pas goed op gang kwam. Alle moderne vragen, de vragen ook waar Tempelman over struikelde aan het einde van zijn gereformeerde opvoeding, werden vanaf die tijd gesteld.

In de theologie ontwikkelde zich een liberale traditie, waarin men zover mogelijk meeging in de vragen,

zodat er soms van het klassieke christelijke geloof weinig meer overbleef.

Parallel daaraan en in reactie daarop ontwikkelde zich een orthodoxe traditie, waarin men alle punten waarop de aanval werd geopend, probeerde over-eind te houden met steeds weer nieuwe argumenten. Intussen waren op deze manier beide tradities veel meer aan elkaar verwant dan men zelf zag. Linksom en rechtsom werd men door het rationalisme bepaald.

De Gereformeerde Kerken vrijgemaakt, waar Tempelman op afknapt, stonden tot voor kort in deze traditie. Zijn boek is niet alleen een persoonlijk boek, maar ook een document waaruit duidelijk kan worden, dat deze traditie het uiteindelijk ook niet redt: zij is als een schip op het strand.

Waarschuwing voor anderen

Hetzelfde gevaar dreigt voor allerlei soorten evangelische en reformatorische christenen, die vandaag in een eigen bubbel leven. Een worsteling als van Gerko Tempelman is tot nu toe aan hen voorbij ge-

